

ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ ВІКОВОЇ**СЕМАНТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ПАРЕНТАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ**

Стаття присвячена дослідженню функціональних особливостей мовних засобів вікової семантики в англomовному парентальному дискурсі. Встановлено корпус засобів на позначення віку, якими послуговуються суб'єкти мовленнєвого впливу в умовах аргументації корекції поведінки об'єкта впливу, аргументації заборони, обмежень, незгоди. Віковий параметр використовується суб'єктом впливу для підвищення чи заниження соціального статусу об'єкта впливу, та ідентифікує відповідність моделі поведінки його соціальній ролі.

Ключові слова: мовні засоби вікової семантики, віковий параметр, мовленнєвий вплив, аргументація, англomовний парентальний дискурс.

The paper focuses on the study of functional aspects of linguistic means of age semantics in English parental discourse. The age parameter in English parental discourse denotes the anthropological temporal aspect of a person, the fixed level of its physical, mental and moral development, including social roles and social status. The age parameter in English parental discourse is represented by a wide range of linguistic means of explicit and implicit age semantics: cardinal numerals, nouns that denote individuals at a certain stage of development, adjectives that characterize age, verbs with the meaning of age changes, language means denoting age, without specifying age characteristics, phraseological units. One of the aspects of the analysis of the communication of interlocutors of English parental discourse is speech impact - purposeful communicative actions involving the use of linguistic means for the implementation of cognitive-communicative aims of the subject of impact related to the formation of the knowledge system of the object of impact, stimulation and correction of its behaviour, as well as the

definition and correction of its value orientation. When exerting speech impact parents resort to speech manipulation. The linguistic means of age semantics functioning in English parental discourse become an effective means of speech impact in the argumentation of behavioural correction, prohibition and restrictions, as well as the arguments in the situation of disagreement. The child's age parameter is used by parents to raise or lower its social status. It identifies the degree of the child's behaviour model's compliance with its social role.

Key words: *linguistic means of age semantics, age parameter, speech impact, argumentation, English parental discourse.*

Постановка наукової проблем та її значення. Вивчення дискурсивних реалій є одним із найважливіших завдань мовознавчих розвідок сьогодення, теоретичні та практичні здобутки яких створюють підґрунтя для детального дослідження та аналізу закономірностей функціонування мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності. У межах домінуючої антропоцентричної парадигми явища мови розглядаються у тісному зв'язку з людиною, її мисленням та духовно-практичною діяльністю. Важливим моментом будь-якої діяльності є мета, у відповідності з якою відбувається конструювання плану та вибір засобів, необхідних для досягнення цієї мети. Метою парентального дискурсу, що репрезентує неофіційну інтелектуально емоційну взаємодію комунікантів (батьків та дітей), які характеризуються асиметричністю статусно-рольових та вікових параметрів, є виховання члена суспільства як підготовка до виконання певних соціальних ролей, а також передача знань, розвиток здібностей, набуття вмінь та навичок. Також метою сімейного спілкування є моральна підтримка, обмін інформацією, планування спільної діяльності та організація побуту. У процесі такої сімейної інтеракції вибудовуються рольові моделі та створюються стереотипи, які потім застосовуються при комунікативній взаємодії поза сім'єю. Вік комунікантів є важливим чинником соціальної організації спілкування загалом та мовленнєвої взаємодії зокрема. Категорія

віку займає важливе місце в системі людського знання про світ, є елементом глобального процесу пізнання, категоризації та мовної репрезентації дійсності. Категорія віку знаходиться у тісному зв'язку з іншими універсально-логічними категоріями: Сутність, Розвиток, Час, Живе / Неживе, але при цьому має самостійну значущість в плані ціннісної та прагматичної орієнтації людського світосприйняття, накопичення, систематизації та передачі життєвого (інтелектуального, практичного, суспільного) досвіду [9]. Отже, на основі цієї категорії відбувається осмислення різних явищ та сфер дійсності, їх оцінка та типологізація.

Поняття “вік” включає хронологічні, біологічні, психологічні, соціальні характеристики, експлікуючи людське уявлення про поетапний розвиток організму. Вік розглядають як усвідомлене втілення процесу розвитку індивіду, вимір його руху в часі, що відбувається відповідно до членування вікового континіуму [8]. Віковий параметр позначає не тільки антропологічний, темпоральний аспект людини, а й фіксований рівень її фізичного, розумового та морального розвитку, включаючи соціальні ролі та соціальний статус. Вік комунікантів асоціюється з рольовою структурою в сім'ї та в певній соціальній групі, з вибором певної тональності та засобів комунікації [4, с. 5]. Саме вік є основним критерієм диференціації членів сімейного соціуму за поколіннями й лежить в основі асиметричності: батьки / дорослі – діти [11]. Дослідженню мовних репрезентацій вікового параметру присвячено роботи О.О. Авдеєвої [1], О.В. Бахмет [3], О.М. Галапчук [4], І.О. Калюжної [5], Н.В. Крючкової [6], Ю.Ю. Литвиненко [7], Н.О. Серебрякової [12], О.Є. Філімонової [13].

Об'єктом нашого дослідження є мовні засоби, що позначають вікові характеристики інтерактантів англomовного парентального дискурсу. **Предметом** дослідження є функціональні особливості мовних засобів вікової семантики в англomовному парентальному дискурсі. **Матеріалом** дослідження слугували фрагменти парентального дискурсу з англomовних художніх творів британських та американських авторів ХХ – ХХІ сторіччя.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей функціонування мовних одиниць вікової семантики в англomовному парентальному дискурсі. Поставлена мета дослідження передбачає виконання таких **завдань**: виокремити лексичні засоби вікової семантики в англomовному парентальному дискурсі та встановити їхні конотації, виявити та схарактеризувати функціональні аспекти засобів вікової семантики в англomовному парентальному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз дискурсивних фрагментів англomовної діалогічної парентальної взаємодії показав наявність слів та словосполучень вікової семантики: кількісних числівників, іменників, що позначають осіб на певному етапі розвитку *baby, kid, children, adult, old man/woman*; прикметників, які характеризують вікові періоди *young, old*, дієслів зі значенням вікових змін *to age, to grow, to grow up, to grow in body, to grow in mind*, фразеологічних сполучень. У лексичних засобах на позначення віку виділяємо два макрокомпоненти: денотативний і конотативний. Конотативний компонент вікової семантики несе оцінне значення, а також набуває додаткових значень завдяки асоціативним зв'язкам, ситуативному контексту та сполучуваності з іншими мовними засобами в умовах функціонування в англomовному парентальному дискурсі.

Одним з аспектів аналізу комунікативної взаємодії інтраквантів англomовного парентального дискурсу є мовленнєвий вплив – цілеспрямовані комунікативні дії, що передбачають залучення мовних засобів для реалізації когнітивно-комунікативних настанов суб'єкта впливу, пов'язаних з формуванням системи знань об'єкта впливу, стимулюванням та коригуванням його поведінки, а також визначенням та корекцією його ціннісної орієнтації. За батьками фіксується роль суб'єкта мовленнєвого впливу, а діти стають об'єктом мовленнєвого впливу. Мовними засобами є «лінгвістичні явища і лексичного, і граматичного, і стилістичного рівнів мови, що володіють сильним впливовим потенціалом і здатні висувати ті чи інші пов'язані з ним смисли у центр уваги» [14]. При реалізації

мовленнєвого впливу спрямованого на корекцію, регулювання та стимулювання позитивної поведінкової діяльності, батьки використовують аргументацію як спосіб мовленнєвого впливу. Аргументація – це операція обґрунтування суджень, практичних оцінок і рішень шляхом застосування логічних, емоційних, психологічних засобів переконання [3].

За допомогою аргументації адресант відкрито здійснює вплив на раціональну сферу свідомості адресата, апелюючи до його логіки, залучаючи мовні одиниці вікової семантики у якості аргументів для пояснення своїх вимог:

“Don’t talk to me in that tone of voice, Emily Shattock. I thought you were going to be six next birthday, not two” (A. Pearson, P. 177).

Мати наполягає, щоб донька не говорила так, ніби вона немовля. Застосовуючи протиставлення як потужний прийом аргументації, вона зіставляє числівник більшого вікового показника *six*, який у структурі футуральної конструкції *to be going* асоціюється з перспективою подорослішати, з числівником меншого показника *two*, створюючи відповідно позитивну та негативну оцінку конотацію як підґрунтя для подальшого логічного умовиводу.

Також задля аргументації при реалізації мовленнєвого впливу батьками залучається граматичне заперечення. А іменник на позначення дитини-немовля *baby* у складі заперечної конструкції експлікує невідповідність поведінки дитини її віку:

“Emily, will you please talk properly. You are not a baby”

(A. Pearson, P. 219).

Вікові номінації стають вагомим знаряддям при аргументації заборони, щодо обмежень водіння автомобіля та вживання алкогольних напоїв. З метою обґрунтування своєї позиції адресант вдається до умовної каузації. Вікова семантика репрезентована числівниками, що вказують на точний вік дітей:

“Mom?” “Yeah?” “Can I drive?” “No.” “Why not?”

“Because you’re thirteen and a half” (C. Cookson, P. 323).

При аргументації заборони вибір числівників для позначення віку дитини забезпечує наочність та однозначність сприйняття повідомлення адресатом, гарантуючи комунікативну успішність і ефективність мовленнєвого впливу:

“Get Penny a drink, would you?” “OK. Can I have one?”

I stared. “Don’t be utterly ridiculous, of course you can’t. You’re fourteen!”

(C. Alliott, P. 5)

У результаті сполучуваності числівника з обмежувальною часткою *even* та прислівником *yet* у складі заперечного речення, висловлення, що семантизує вік, набуває емоційно-оцінного значення:

“What nonsense!” shouted Father. “The police would bring you back, my girl. You are not even fifteen yet” (H. Forrester, P. 103).

При вербалізації заборони мовець чітко експлікує умови, які залишаються непорушними, регламентуючи межі дозволеного. Аргументом на користь цієї заборони стає протиставлення фактичного віку дитини, як маркера залежності від матері, та віку повноліття, що автоматично надає більше прав та свобод дитині:

“You’re not wearing anything clingy, white or chiffon,” Leonie said firmly.

“You’re fourteen, Melanie, not eighteen” (C. Kelly, P. 285).

При цьому відбувається кореляція між темпоральним обмеженням *not eighteen* та корпусом предметних дескрипторів обмеження *not wearing anything clingy, white or chiffon*.

В умовах аргументації причини уведення певних обмежень суб’єкт впливу може вживати також мовні засоби, що позначають вік, але не конкретизують вікову характеристику об’єкта впливу:

“I still don’t get why I have to eat breakfast if you don’t,” Josie muttered.

“Because you have to be a certain age to earn the right to ruin your own life”

(J. Picoult, P. 8).

Співвіднесеність словосполучення *a certain age* с дорослим віком забезпечується лише завдяки аналізу контексту спілкування: *to earn the right to ruin your own life* – бути дорослим означає мати право руйнувати своє життя.

У ситуації незгоди з опонентом, суб'єкт впливу будує свою аргументацію на основі риторичного питання, що набуває негативно-оцінного значення в контексті повідомлення. У якості аргументу він використовує фразеологізм вікової семантики з негативно-оцінним компонентом, що передає значення наївності, недосвідченості та незрілості:

“Bosses,” John went on. “They're all tarred with the same brush. (regarded as having the same faults) I wouldn't give you a penny piece for one of them”

“They're not all bad. At least Mr Baird isn't,” Graham said.

“And what would you know about it? You're still wet behind the ears”

(E. Blair, P. 26).

У процесі здійснення мовленнєвого впливу батьки вдаються до мовленнєвої маніпуляції як “опосередкованого впливу з опорою на автоматизми та стереотипи з метою зміни настанов та мотивів поведінки адресата” [10]. Вони залучають вікові номінації, не для позначення об'єктивної реальності – фактичного віку дитини, а інтерпретують ці конкретні вікові показники у відповідності з уявленнями про норми та обмеження, що накладаються на вікову поведінку. Батьки підвищують соціальний статус дитини, акцентуючи її дорослість, або занижують її соціальний статус, підкреслюючи незрілість дитини.

При підвищенні соціального статусу фокусування уваги на дорослості відбувається за рахунок числівників, що позначають точний вік дитини та експлікації стереотипних вимог до осіб зазначеного вікового періоду:

“Why did you do that to him? He just came here to eat, not to ask me to marry him.” “You're eighteen years old, you have to start thinking about things like that now” (D. Steel, P. 138).

Акцентування вікової незрілості дитини забезпечується обмежувальною часткою в перед позиції до кількісного числівника у складі стверджувального речення. Батьки використовують також маніпулятивний потенціал риторичного питання та повтор:

“You’re only eighteen, love. Isn’t it a bit soon to be thinking of putting theory into practice? Only eighteen. Only” (C. McCullough, P. 473).

При намаганні дитини продемонструвати свою самостійність у вирішенні життєво-важливих питань віковий параметр залучається батьками для заниження її статусу як маркер недостатньої дорослості та неспроможності приймати відповідальні рішення. Суб’єкт впливу акцентує увагу на нездатності адресата діяти адекватно, тим самим “легалізує” своє право на втручання. Для номінації віку залучаються прикметники, які вказують на вікові ознаки, і уточнюються прислівниками:

“You’re too young to be able to judge things like that Tan”
(D. Steel, P. 7).

При заниженні соціального статусу вербальна реалізація вікових характеристик дитини представлена сполученням числівників, прикметників та іменника вікової семантики *age* з лексичними операторами, що створюють ефект мінімізації якісних показників *you’re not big enough, you’re too young, you’re under age*.

При підвищенні соціального статусу залучаються дієслова та дієслівні конструкції, які несуть значення вікового розвитку та змін, дорослішання у фізичному та розумовому аспектах *to grow up, to grow any more in body, to grow in mind*.

Вік людини передбачає наявність певних соціальних та ситуативних ролей, що реалізуються у відповідній моделі поведінки. Експлікація невідповідності поведінки дитини уявленням батьків про її роль забезпечується стверджувальними та порівняльними конструкціями, до складу яких входять іменники, що позначають особу на певному етапі розвитку.

“This is not how a Jedi Knight acts,” I said. “This is how a baby acts”

(T. Parsons, P.81).

“You are two grown men and I can’t believe that you want to behave like children”
(B. Plain, P. 140).

“You all expect to be treated like adults, yet none of you will actually behave like adults” (C. Kelly, P. 439).

Висновки. Таким чином, мовні одиниці вікової семантики, функціонуючи в англomовному парентальному дискурсі, репрезентують оцінні уявлення про норми і стають ефективним засобом мовленнєвого впливу при аргументації корекції поведінки, аргументації заборони та обмежень, а також аргументами у ситуації незгоди. Віковий параметр дитини використовується батьками для підвищення чи зниження її соціального статусу й ідентифікує відповідність моделі поведінки дитини її соціальній ролі. Вербальна репрезентація вікового параметру забезпечується широким корпусом мовних засобів експліцитної та імпліцитної вікової семантики: кількісними числівниками, іменниками, що позначають осіб на певному етапі розвитку, прикметниками, які характеризують вікові періоди, дієсловами зі значенням вікових змін, мовними засобами, що позначають вік, не конкретизуючи вікову характеристику, фразеологічними сполученнями.

Перспективу подальших досліджень становить аналіз невербальних реалізацій соціально-особистісних параметрів суб’єктів англomовного парентального діалогічного дискурсу.

Список літератури.

1. Авдеева О.А. Средства выражения концепта возраст в английском языке : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Авдеева Ольга Александровна. – Санкт-Петербург, 2007. – 220 с.
2. Бахмет О.В. Языковая актуализация оценки геронтологических преобразований личности : дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04 / Бахмет Олеся Валерьевна. – Санкт-Петербург, 2006. – 220 с.

3. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации : [монография] / Алла Дмитриевна Белова. – К., 1997. – 311 с.
4. Галапчук О.М. Вікова диференціація стратегій і тактик дискурсу в сучасній англійській мові : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.04 / Галапчук Олена Михайлівна. – Луцьк, 2000. – 197 с.
5. Калюжная И.А. Возраст человека и способы его концептуализации в немецком и русском языках / И.А. Калюжная // Языкознание и литературоведение в синхронии и диахронии. – Тамбов, 2006. – Вып.1. – С. 214-217.
6. Крючкова Н.В. Концепты возраста (на материале русского и французского языков) : дис. ... кандидата филол. наук: 10.02.19 / Крючкова Надежда Владимировна. – Саратов, 2003. – 252с.
7. Литвиненко Ю.Ю. Семантика и прагматика параметра возраст / Ю.Ю. Литвиненко // Язык и коммуникация : научный альманах. – Омск, 2005. – Вып. 1. – С. 77-84.
8. Литвиненко Ю.Ю. Концепт возраст в семантическом пространстве образа человека в русской языковой картине мира : авторефер. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец 10.02.01 “Русский язык” / Ю.Ю. Литвиненко. – Омск, 2006. – 22 с.
9. Митев Д. К вопросу о сущности категории возраста и специфике ее внутренней организации [Электронный ресурс] / Д. Митев // Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков. – Шумен, 2003. – Вып. 2. – Режим доступа : <http://www.russian.slavica.org/article911.html>.
10. Седов К.Ф. Дискурс как суггестия : Иррациональное воздействие в межличностном общении / Константин Федорович Седов. – М. : Лабиринт, 2011. – 336 с.
11. Семенюк А.А. Гендерні та вікові особливості кооперативної мовленнєвої поведінки в сімейному дискурсі (на матеріалі сучасної англійської мови) :

автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04
“Германські мови” / А.А. Семенюк. – Донецьк, 2007. – с. 21.

12. Серебрякова Н.А. Лексико-семантическое поле возраста в английском, немецком и русском языках / Н.А. Серебрякова // Актуальные вопросы английской филологии. – Пятигорск, 2001 – С. 146-153.

13. Филимонова О.Е. Эмотивный аспект репрезентации концепта «возраст» в поэзии / О.Е. Филимонова // Studia Linguistica. – 2006. – Вып 15. – С. 135-143.

14. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса : проблемы речевого воздействия / В. Е. Чернявская. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 136 с.

Джерела ілюстративного матеріалу.

1. Alliot C. Not That Kind of Girl / C. Alliot. – BCA, 2005. – 438 p.
2. Blair E. The Water Meadows / E. Blair. – Bantan Books : London, 1992 – 575 p.
3. Cookson C. Kate Hannigan’s Girl / C. Cookson. – Corgi Books, 2001 – 350 p.
4. Forrester H. Liverpool Miss / H. Forrester. – Fontana Collins, 1988. – 290 p.
5. Kelly C. Someone Like You / C. Kelly. – Harper Publishers, 2001. – 677 p.
6. McCullough C. The Thorn Birds / C. McCullough. – Futura Publication limited, 1979. – 591 p.
7. Parsons T. Man and Boy / T. Parsons. – Harper Collins Publishers, 2000. – 344 p.
8. Pearson A. I Don’t Know How She Does It / A. Pearson. – Vintage, 2003. – 357 p.
9. Picoult J. Nineteen Minutes / J. Picoult. – Washington Square Press, 2008. – 455 p.
10. Plain B. Homecoming / B. Plain. – Hodder & Stoughton Ltd., 1998. – 212 p.
11. Steel D. Full Circle / D. Steel. – A Dell Book : New-York, 1989. – 447 p.